

Spiritualitás és méltóság az élet végén

Doktori tézisek

Sipőcz Diána Gizella

Semmelweis Egyetem

Mentális Egészségtudományok Doktori Iskola

Témavezetők:

Dr. habil. Hegedűs Katalin, Ph.D., egyetemi docens

Dr. Tóth Pál Péter, DSc., MTA doktora

Hivatalos bírálók:

Dr. habil. Papp Richárd, Ph.D., egyetemi docens

Dr. Török Gábor, Ph.D., egyetemi adjunktus

Szigorlati bizottság elnöke:

Dr. Tringer László, professor emeritus

Szigorlati bizottság tagjai:

Dr. habil. Feith Helga Judit, Ph.D., főiskolai tanár

Dr. habil. Barabás Katalin Ph.D. egyetemi docens

Budapest
2025

1. Bevezetés

A Spiritualitás és méltóság az élet végén című doktori kutatás az életvégi ellátás spirituális és méltóságmegőrző dimenzióit vizsgálja interdiszciplináris megközelítésben. A téma aktualitását az adja, hogy a spirituális és méltóságmegőrző gondozás integrálása világszerte a palliatív ellátás egyik legfontosabb szakpolitikai célkitűzése, míg a hazai empirikus kutatások e területen mindeddig korlátozottan jelentek meg.

A spiritualitás és a méltóság a haldoklás időszakában még hangsúlyosabbá válik, mint az élet más időszakában. A szakirodalom alátámasztja, hogy a spiritualitás a betegek részéről javítja az életminőséget, míg az ellátók esetében védőfaktorként szolgálhat a kiégés ellen. A disszertáció három, egymással összefüggő kutatáson keresztül mutatja be e két fogalom gyakorlati jelentőségét:

- Az életvégi ellátásban dolgozó elméleti és gyakorlati szakemberek spiritualitásról alkotott képének és a spirituális ellátással kapcsolatos attitűdének vizsgálata fókuszcsoporthoz tartozó módszerrel.
- Idős, krónikus betegek életvégi spiritualitásának feltárása - részben a méltóságterápia kérdéseit felhasználó - mélyinterjúk alapján, interpretatív fenomenológiai analízis segítségével.
- A méltóságterápia módszerének magyarországi meghonosítása és a méltóságterápia tréning adaptációja.

A disszertáció újszerűsége a spirituális ellátás és a méltóságmegőrzés fogalmainak integratív, idiografikus és

kulturálisan érzékeny megközelítése. A kutatás hozzájárulhat, hogy az életvégi spiritualitás és méltóság fogalma egyértelműbbé váljon, a spirituális ellátást elősegítő képzések nagyobb hangsúlyt kapjanak és könnyebben beépüljenek méltóságmegőrző gyakorlatok az egészségügyi ellátásba. Lehetőséget teremt a méltóságterápia magyarországi meghonosítására. A méltóságterápia rövid, strukturált narratív intervenció, célja a terminális állapotú betegek egzisztenciális szenvedésének enyhítése és az életminőségük javítása. Az empirikus alapokon nyugvó méltóságmodellre épülő módszer többek között olyan pszichoszociális dimenziókat foglal magába, mint a generativitás, a szerepmegőrzés, az értelemkeresés vagy a pillanat megélése. A haldoklóknak biztonságos keretek között lehetőséget ad visszatekinteni az életükre, újraértelmezni azt és a számukra legfontosabb üzeneteket örökölni hozzátartozóiknak. Az intervenció első része a félig strukturált, 30-60 perces, meghatározott kérdésprotokollon alapuló interjú, amely megvalósulhat a kliens otthonában vagy akár intézményi környezetben is.

2. Célkitűzések

A három, egymással összefüggő kutatás arra keresi a választ, hogy mit jelent az életvégi spiritualitás és hogyan járul hozzá a méltóság megőrzéséhez. Ennek megfelelően a kutatások közös kérdése: milyen szerepet tölt be a spiritualitás az életvégi méltóság megőrzésében és hogyan válhat az ellátás integrált részévé?

A fő kérdésből kiindulva további kérdések fogalmazhatóak meg az egyes kutatások mentén:

1. A szakemberek nézőpontja

Hogyan értelmezik az életvéggel foglalkozó elméleti és gyakorlati szakemberek a spiritualitás fogalmát és szerepét a haldoklásban?

Milyen tényezők támogatják vagy gátolják a spirituális ellátás megvalósulását a hazai egészségügyi rendszerben?

2. Az idős, krónikus betegek tapasztalatai

Hogyan jelenik meg a spiritualitás az idős, krónikus betegek életútjaiban és jelenében?

Milyen spirituális erőforrások és megküzdési stratégiák segítik őket a méltóság megőrzésében az élet végén?

3. A méltóságterápia adaptációja

Milyen kulturális és szakmai tényezők befolyásolják a méltóságterápia hazai adaptációját és gyakorlati beágyazását?

Milyen kompetenciák fejleszthetők a tréning során, amelyek hozzájárulnak a méltóságmegőrző gondozás szemléletének meghonosításához?

A kutatás átfogó célja annak feltárása volt, hogy a spiritualitás miként járul hozzá a méltóság megőrzéséhez az élet végén, és hogyan válhat az ellátás integrált részévé.

3. Módszerek

Mindhárom kutatás kvalitatív módszertani megközelítéssel készült, a fenomenológiai, hermeneutikai és interpretatív szemlélet elveit követve.

1. Fókuszcsoportos vizsgálat szakemberekkel

Három fókuszcsoportban összesen 19 fő vett részt, akik különböző területekről – onkológia, hospice, pszichológia, mentálhigiéné, szociális munka stb. – érkeztek.

Az elemzés interpretatív fenomenológiai analízissel (IPA) történt, induktív kódolással és horizontális összehasonlítással. A beszélgetéseket NVivo szoftverrel elemeztem, az etikai engedélyszám: IV/10183-3/2020/EKU.

2. Mélyinterjúk idős, krónikus betegekkel

20 interjú készült 70–92 éves résztvevőkkel, akik hospice, otthoni és időotthoni környezetből kerültek kiválasztásra.

Az interjúk részben a méltóságterápia kérdésprotokolljára épültek, az elemzés interpretatív fenomenológiai megközelítéssel és a mesterséges intelligencia (ChatGPT 4.0) bevonásával zajlott. Az emberi és gépi kódolás összevetése biztosította a módszertani megbízhatóságot.

3. A méltóságterápia tréning magyar adaptációja

A „Dignity in Care” nemzetközi képzés alapján fejlesztett tréning elméleti és gyakorlati elemeket ötvözött. A pilot tréning tíz résztvevővel zajlott 2024 tavaszán, az adaptáció során figyelmet kapott a kommunikáció, az önismeret, a terápiás alázat és a kulturális érzékenység fejlesztése.

4. Eredmények

1. Spiritualitás az életvégi ellátásban dolgozó szakemberek szemszögéből

A szakemberek a spiritualitást tág, vallástól független fogalomként értelmezték, amely az élet értelmének keresésével, a kapcsolódással, a reménnyel és a megbékéléssel függ össze.

A spirituális ellátás fő akadályai közé tartozik a képzés hiánya, az időnyomás és a protokolláris keretek hiánya.

A résztvevők egybehangzóan hangsúlyozták az önismeret és az empatikus jelenlét fontosságát, valamint a spirituális kompetenciák fejlesztésének szükségességét.

2. Idős, krónikus betegek spiritualitásának interpretatív fenomenológiai elemzése

Az interjúkban az életvégi spiritualitás kódjai a kapcsolódás, a méltóság, a vallás, a büszkeség, az otthon, a trauma és a halál voltak.

A vallásos és nem vallásos megélések egyaránt a transzcendenshez való viszony keresését tükrözték. A kulturális sajátosságok – a nők büszkeség-elutasítása és az otthonhoz fűződő identitás – a spiritualitás magyarországi sajátosságaira mutattak rá.

A mesterséges intelligencia bevonása igazolta, hogy az MI hatékonyan képes tematikus kódokat azonosítani, viszont a kulturális és érzelmi összefüggéseket csak emberi értelmezés tudta felismerni.

3. A méltóságterápia adaptációja és alkalmazhatósága az életvégi ellátásban

A magyar adaptáció során a tréninget a hazai kulturális és jogi környezethez igazítottuk, majd a pilot tréning után kapott visszajelzések mentén finomítottuk.

A későbbi tréningeken résztvevők visszajelzései alapján a program növelte az önismeretet, a kommunikációs készségeket és a szakmai elégedettséget.

A tréning multidiszciplináris jellege és a csoportos gyakorlatok segítették a méltóságmegőrző gondozás szemléletének gyakorlati beépítését. A program 2024-ben akkreditált képzéssé vált, eddig 80 szakember vett részt rajta.

5. Következtetések

A betegek és szakemberek egyaránt úgy gondolják, hogy a spiritualitás a haldoklás fontos dimenziója, ami segít választ találni az egzisztenciális kérdésekre és lehetőséget teremt a kapcsolódásra.

A kutatás rávilágított, hogy a spirituális ellátás hiányosságai strukturális és oktatási eredetűek. A spiritualitás integrálása csak akkor valósulhat meg, ha az egészségügyi képzésekbe és intézményi protokollokba beépül a spirituális dimenzió.

A mesterséges intelligencia alkalmazása új módszertani távlatokat nyit. Az MI hatékonyan támogatja a kvalitatív elemzést, de a kulturális jelentégek feltárásához és az ellenőrzéshez nélkülözhetetlen az emberi értelmezés.

Az eredmények megmutatták, hogy a méltóságterápia magyar adaptációja működőképes modell. A méltóságterápia és a méltóságmegőrző gyakorlatok hozzájárulhatnak a betegek életvégi életminőségéhez.

A kutatás interdiszciplináris, a pszichológia, az etika és az antropológia metszéspontjában értelmezi az emberi méltóságot és javaslatot tesz a méltóságmegőrző spirituális gondozás rendszerbe építésére.

6. Saját publikációk jegyzéke

Értekezés témájában megjelent eredeti közlemények

- Sipőcz D, Tóth P, Hegedűs K. Az életvégi spiritualitás hatása az életminőségre: Scoping review. *Lege Artis Medicinae*. 2023;33:585-93.
- Sipőcz D, Hegedűs K, Zsák E. Spirituality from the perspective of end-of-life care professionals. *Palliative Medicine in Practice*. 2025; July 1-9.
- Sipőcz D, Zsák É, Farkas A, Hegedűs K: A méltóságterápia magyarországi adaptációja és alkalmazhatósága az életvégi ellátásban. *Orvosi Hetilap*, 2025; 166(36): 1412–1419.

Értekezés témájában előadások és poszter

2015 A Magyar Statisztikai Társaság Demográfiai Szakosztálya, a Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai Bizottsága, a Magyar Szociológiai Társaság

Családszociológiai Szakosztálya, a PTE Demográfia és Szociológia Doktori Iskolája és a PTE Szociológia Tanszéke, Fókuszban a család konferencia

Poszter prezentáció: Haldokló a családban

2020 PhD Tudományos Napok, Semmelweis Egyetem

Poszter prezentáció: Spirituality and religiosity in the end of life

- 2021 PhD Tudományos Napok, Semmelweis Egyetem
Előadás: Palliatív ellátásban levő idős, krónikus betegek spiritualitása
- 2022 Agytorna, Semmelweis Egyetem, Magatartástudományi Intézet
Előadás: Spiritualitás az életvégi szakaszban
- 2023 I. Életvégi Méltóságért Konferencia
Előadás: Életvégi méltóság és méltóságterápia
- 2023 Semmelweis Egyetem, Általános Orvostudományi Kar, Tanatológia kurzus
Előadás: Spiritualitás a haldoklásban
- 2023 Semmelweis Egyetem, Általános Orvostudományi Kar, Tanatológia kurzus
Előadás: Méltóságterápia
- 2023- Méltóságterápia az életvégi megküzdésben tréninganyag kidolgozása és oktatása
- 2024 Semmelweis Egyetem, Általános Orvostudományi Kar, Orvosi Pszichológia tantárgy
Előadás: Méltóságterápia
- 2024 Újbudai Szociális Szolgálat „Aktivitás, közösség, emberi méltóság” konferencia

Előadás: Életvégi méltóság

2024 Méltóság és digitalizáció, Intenzív szakmafejlesztés határon túli együttműködésben konferencia

Előadás: Az életvégi méltóság megőrzésének lehetőségei demenciával élők ellátásában

2024 Semmelweis Egyetem, Magatartástudományi Intézet, Tanatológia Kutatócsoport bemutatkozása

Előadás: Méltóság és spiritualitás az élet végén

2025 Doktorandusz fórum, Semmelweis Egyetem, Mentális Egészségtudományok Doktori Iskola

Előadás: Spiritualitás és méltóság az élet végén

2025 Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Kríziszáró Szakmai Nap

Előadás: Méltóságmegőrző gondozás

2025 Méltóság Műhely – A gyászolók méltósága

Csoportmunka: Hogyan őrizhetjük meg a gyászolók méltóságát?

2025 Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Veszteség feldolgozásának segítése az ügyfélkapcsolatban és a szociális munkások számára - egyéni és csoportos támogató formák" című szakmai nap

Előadás: Gyász a szociális munka gyakorlatában:
alapelvek, dilemmák, lehetőségek

2025 Országos Onkológiai Intézet, Kékgolyó Palliatív Napok

Előadás: Méltóságterápia fogalma és helye a hospice
ellátásban

Értekezés témájától független közlemények

- Sipőcz, D. A magyarországi Krisna-tudatú hívők halálhoz kapcsolódó attitűdjei. *KHARÓN - THANATOLÓGIAI SZEMLE*, 2015 19(3), 1–17.
- Sipőcz, D. A halál és a Krisna-tudat határok nélkül. *KHARÓN - THANATOLÓGIAI SZEMLE*, 2013 17(2), 25–51.

Értekezés témájától független előadások

2010 Szakkollégiumok Éjszakája

Kerekasztal-beszélgetés: „A szakrális tér” címmel

2010 ELTE-TÁTK Kulturális Antropológia Szak
Vallásantropológia Műhely

Előadás: Dívali ünnepe

2010 ELTE-TÁTK Kulturális Antropológia Tanszék,
Vallásantropológia tantárgy

Előadás: Hinduizmusról általában

2014 Eötvös József Collegium Orientalisztika Műhelye, V.
„Közel, s Távolság” Orientalisztika Konferencia

Előadás: A védikus nő a modernitásban

2014 Pannon Egyetem MFTK Antropológia és Etika Tanszék,
„A test mint antropológiai tér” Nemzetközi Konferencia

Előadás: „Légy vonzó!” a modern európai és a védikus
kultúra szerint

2014/2015 ELTE-TÁTK Kulturális Antropológia Tanszék
Megbízott előadó Ázsia antropológiája című
tantárgy

2015 Eötvös József Collegium Orientalisztika Műhelye, VI.
"Közel, s Távolság" Orientalisztika Konferencia

Előadás: Vaisnava halotti rítusok Keleten és Nyugaton

2015 Doktoranduszok Országos Szövetsége, „Tavaszi Szél”
Multidiszciplináris Tudományos Konferencia

Előadás: Hinduizmus mint életvégi megküzdési stratégia

2015 A Károli Gáspár Református Egyetem BTK
Művészettudományi és Szabaddölcészeti Intézete, Vallás és
művészet konferencia

Előadás: Balinéz hindu templomtánc

2015 ELTE-TÁTK Kulturális Antropológia Tanszék,
Vallásantropológia tantárgy
Előadás: Balinéz templomtánc